

PRVI MAJNIK

1903

MAJSKI SVETLOBI

svetlobi plava pomlajeni svet,
in vse kar diha vse se veseli.
V svetlobi cvete v žlahtnih barvah cvet,
v svetlobi ptica glasno žvrgoli.

V obleko krasno se odeva plan,
in po tepcu trepeti oko,
ki ljubi beli, jasni solnčni dan,
a tožno se pokriva pred nočjo.

Svetloba se razliva na zemljo,
ko je pomlad, ko se poraja maj,
in v toplo srce, v mehke duše dno
se zliva svit, ki oznanjuje raj.

Dviguj se, pesem! Cveti, duhti, cvet!
Ti mehka duša — strah svoj pokončaj!
Vsem solnčnim upom se odpira svet,
življenje oznanjuje mladi maj.

Po zimi se je velik grob odprl,
in kar je slabo bilo, brez moči,
brez volje — vse je črni grob požrl...
A zdaj je maj in mladi svet živi.

A zdaj že mladi svet živi,
in kdor je dvomil, gleda in strmi:
življenje bujno vsepovsod kipi,
in ker je moč in up, tam smrti ni.

Ti, mehka duša, poj zdaj, ker je maj
in dvigni volje čarodejno moč!
Stotisoč duš oči upira v raj —
in vè: S svetlobo se preganja noč.

Elbin Kristan.

Zr 86/1961

MAJSKE SANJE

Pesen v prozi.

Odprite okna in duri, obiskajte v svetlih spomladanskih oblekah kipečo in prerojeno naravo, zapustite temne sobice zimske žalosti, odprite svoje zatirane, bolesterne duše sveži atmosferi in solnčnim žarkom, — in sanjajte, brajce in sestre, sanjajte, sanjajte...

Lepo je sanjati!

Široki dolgi travniki s komaj ozele-nimi duhtečimi tratami, na nebu beli pajčolan, svetli azur. Spomladanski otroci Flore so vscveteli iz kipečega, mastnega zemljišča, — rumene trobentice, beli zvončki, rdeči, plavi kelih. Zrak je čist, — le dihaj, dihaj globoko, da ozdraviš vse bolezni, da zaceliš vse krvaveče rane; zlatkani žarki ti prinašajo novo življenje, nove nade kipè iz valovčkov prozornega potoka na travniku. Novo življenje. Novi upi. Solnčni žarki so posušili slane solzice na tvojih trepalnicah. Novo življenje. Brezsolzni upi. Stremljenje po novih ciljih in novi lepoti. Novo, krepko življenje.

Brez senc in teme. Brez oblakov, s tisočermi krasotami... Solnce je večno. Kakor deviška, neomadeževana boginja izšlo je iz naročja sinjega morja. In sedaj vlada absolutno. Kajti lepota in svetloba ste absolutni. Miljardi bitij pije moč iz luči božanskega solnca. Pije moč. Pije novo življenje. Barčice jadrajo po valovih. Kapljice bliščečega srebra se lesketajo na veslih, trepetajo in padajo nazaj v naročje matere. Novo življenje — — —

A kje si, ti harmonija čarobnih sanj? Hrupni, brezsrečni disakordi razdirajo mehko meglico orhidej. Rdeči, krvavi bliski razsvetljavajo prijetno mračno temo. Ob mrtvaškem odru stojiš in viješ roke in trgaš lase in ihtiš v velikanski bolezni. V obraz mrliča zreš. Kri ti hoče zastasti v žilah. Krog tebe groza mrtvašnice. Solnce je zašlo... Absolutno vlada noč, kajti tema in groza ste absolutni. Poleg mrliča stojiš. Tvoja sreča je splavala po lahkih valčkih neznanega morja. Ob gomili tvoje sreče stojiš. Rmere rože duhtijo; težki njih vonj te omami. In zopet sanjaš. Poleg mrliča sanjaš zopet. Sanjaš o novem življenju — —

Nesmrtni majnik kot lep mladenič, z rožami v laseh. Vsako leto nas povzdigne v raj neskončnih sanj, nas dvigne iz teme na dan. Odprite okna in duri, veselite se novih plodov kipeče narave, zapustite temna poslopja vsakdanjega trpljenja in osvobodite vaše zatirane, izmučene duše! Nesmrtni majnik je tu, — pozdravimo ga, častimo ga! — — —

V temnih beznicah smo filozofirali in vlivali v sebe opojne pijače, ki so nam razgrele mlade obraze in opajale mlade duše. Objemali smo se in pri-segali na vzore človečanstva, obljubovali črni reakciji neizprosni boj in vso življenje svobodi vseh ljudij — — zmedeni naši nazori so imeli veliko smešnega na sebi; a čustvo naše je bilo veliko in iskreno, ljubezen naša je bila resnična, sovraštvo naše strastno in

neprisiljeno. Bili smo mala četa mladine, združena v enakem idealizmu, prepričana, da je odrešenje bednega človeštva le od nje odvisno. — —

A življenje nas je ločilo.

Življenje je velika krvava reka, — proti reki se ne da plavati! Življenje je raztrgalo vezi naše ljubezni in vrglo prisege filozofskih banketov v pozabljenje. Življenje je razdrobilo malo četo in pokazalo vsakemu posamniku svojo lastno pot. In to pot smo hodili. Dovedla nas je do najrazličnejših ciljev: Postali smo zadovoljni župniki, ki grmè nad pobožnimi kmeti, debeli uradniki, ki čitajo svoje časnike in se ubijajo v zaprašenih arhivih, pisci platončnih pesen, ki žive popolnoma ne-platončno, hišni posestniki in družinski četjè. Ah da, postali smo dostojni člani patriotskih društev, uniformirali smo vse naše misli, naš mili naš duh in omejili bistri studenec fantazije... Le nekaj nas je ostalo zvestih staremu idealizmu, a tudi ti posamezniki so trudni in bolesterne — — ah da, zapustili smo pijane beznice in v gnječi sebičnikov se sujemo in rujemo. — —

Vsakdanja borba nam je ugrabila dušo. Trezni smo in brez veselja. Kje ste, vzori? Kje ljubezen, sovraštvo — ? Kje ti mladinska zveza krepkih src?

In vendar — ?

Ali ne čutiš vzdih prebujajoče se narave? Ali ne čuješ prve poskuse škerjančeve pesni? — Glej, prvi majnik je tu, prvi spomladanski solnčnati dan! Druži nas zopet. Nas in vse druge. Ozri se tja doli — — prihajajo v solnčnem svitu, vsi brajce trpini.

Prvi majnik — — — svoje gorke žarke v naše duše, v naše izmučene, od zimske žalosti zatirane duše. Prvi majnik nam kaže lepoto in moč, lepoto življenja in moč dela. Prvi majnik nam slika bodočnost na jasnem obzorju naše nade. — — — — —

Odprite okna in duri, obiskajte prerojeno naravo, odprite svoje duše sveži atmosferi — — poljubi me, ljubica, kralj Majnik je prišel — — — — — daj roko, brat trpin, kralj Majnik je tu — — — — — odprite se viri novega sovraštva in nove ljubezni — — — — — kralj Majnik je poljubil nevestico zemljo in že žene nove kali in nove plodove po vsem svetu — —

Salve, prvi majnik!

Abditus, Ljubljana:

Še en nasprotnik!

Moderni proletariati sreča skoraj pri vsakem koraku kakega novega sovražnika, kako novo ustanovo stare družbe. Proletariati razrednega naziranja ima jasno začrtano pot, katera se zrcali ravno v njegovem razrednem naziranju. To naziranje so koristi proletariata. Koristi nove, bodoče družbe so namreč tudi koristi proletariata in obratno.

Iz tega enotnega naziranja so vsklila malone vsa dejanja modernega proizvajalca in kdor priznava to temeljno razredno naziranje, priznava tudi razredni boj in z njim tudi današnjo enotno taktiko socialistov. Ta logika je železna.

Če je proletariati nastopil za svobodno šolo — je storil to radi svojega razrednega naziranja, to je radi svoje koristi; če je socialistični proletariati v prvih vrstah bojevnikov za popularizacijo vede in znanosti in eden prvih nositeljev svetovnega naziranja — je to radi svojih koristij, radi svojega razrednega naziranja. Ne rečem, da je egoizem *edini* pogoj in povod vsemu proletarskemu delu, ali najmočnejši je. Ta egoizem je namreč tudi najmočnejša sila napredka posameznika. Čemu bi torej tajili, kar obstoji in o čemur se lahko prepričamo vsako minuto? Če stara družba izvaja iz egoizma rop in nasilje, izvaja proletariati kot nositelj nove družbe, bodoče kulture iz egoizma svobodo in ljubezen in bratstvo.

To zadnje niso stare fraze!

Egoizem stare družbe je neorganizovan, novi egoizem pa se potom opopolnitve organizacije človeške družbe plodonosno naloži i za posameznika i družbo.

Iz tega vedno naraščajočega egoizma ki temelji na razrednem naziranju, pa prihajajo tudi vedno novi nasprotniki. In ko človek že misli, da je prišel že do konca, do vrha od koder ni nobene poti več naprej, kjer se jenja vsak napredek, se pojavi nov sovražnik, nasprotnik in boj se prične znova.

Eden takih momentov je bil v zadnji polovici XIX. stoletja pričetek boja proti alkoholizmu. Ko je proletariati prišel v svojem razvoju na gotovo višino, kjer se je njegov svetovni razredni nazor razširil, je zagledal med svojimi pomnoženimi nasprotniki tudi — — — — — alkoholizem. Dolgo je taval po temi in ni videl demona, ki je kruto mesaril posebno med njim, proletariatom. Ko ga je zagledal, se je pričel boj, obenem pomnožen boj proti kapitalistiški družbi.

Danes ni treba več dokazovati da je čezmerno uživanje pijač, škodljivo i telesu i duhu. Kdor je videl prihajati na vojaške nabore nekdanj korenjaške kmetijske fante, se je lahko prepričal o tem. Majhni, suhi, blede — znaki pre-zgodnjega, pretežavnega fizičnega dela in čezmernega vživanja žganja. Mestni ljudje, živeči v prahu in dimu, zaduhlih stanovanjih, prašnih delavnicah, vedno sklonjeni in pitani z slabo hrano, — kdo se bo čudil da so slabotni in blede in jetični? In vendar koliko jih je med njimi, ki bi ne bili to, kar so postali, če bi se znali boriti proti neumevnemu čeznatornemu zavživanju alkoholičnih pijač.

Glavno pa kar izziva boj proti alkoholizmu, so *nasledki* čezmernega uživanja opojnih pijač.

Poglejmo v sodno dvorano: Kmet-ski fantje so se sporekli, stepili, ubili kakega svojega tovariša ali saj težko ranili, pohabili. Zakaj so to storili? Sami vam odgovoré, da so bili pijani od žganja itd. Nasledki so, da enega ponesó v mrtvašnico ali bolnico, druge pa v ječo. Pomislimo sedaj, koliko takih slučajev se dogaja vsaki dan na svetu. Vzemimo, da sta pri vsakem slučaju samo dva, ki sta odtegnena produkciji in koristne delu. V sto slučajih je štiristo rok manj v proizva-janju. Če prištejem k temu še razne

sodne troške, trpljenje in pokvarjenost po ječah, žalost po rodbinah, solze matere ubitega sina, zaprtega sina ... koliko gorja!

Poglejmo delavca! Koliko jih je, ki se redno vpijajo, se potem valjajo po jarkih, razbijajo svojo uporno opravo po svojih slabih stanovanjih, uničujejo, trgajo svojo obleko, katero so si težko prislužili, prigarali! Ko so trezni se kesajo vsega tega, kesajo se tudi, da so v pijanosti pretepavali svojo ženo, deco, napravljali sramoto celi družini, a moči nimajo reči: Ne bom več tak, ne bom več žival! Vprašaj jih, zakaj delajo tako, zakaj se redno nalivajo s polivko, z hudičovo vodo — žganjem in ne bodo ti vedeli odgovora.

Spominjam se na nek tak slučaj, Mož se je redno ob sobotah, ko je prejel svoj tedenski zaslužek, nalil s žganjem, potem razbil doma kakor besen kar mu je prišlo pod roke in nemnogokrat zapodil v zimi celo družino ponoči iz hiše, da so morali iskati stanovanja drugje. Ta mož je bil sicer dober človek in njegova žena mi je pravila, da je bil dober soproj in oče dokler ni začel piti žganja. Prašam torej tega moža nekoč, zakaj se do nezvesti opija. Pravi mi: Veste gospod, človek pozabi na vse križe in težave in se vsaj za par ur odtegne temu žalostnemu življenju. — Pijanec je končal v blaznici!

To je vendar čudno. Opija se da pozabi na revščino, kakor da potem ni še hujše. Ne misli, da je njegova revščina še večja, da je žalostno življenje še žalostnejše, kolikor bolj ga dobiva v kremplje demon alkohol. In gorje mu če ni spregledal v pravem času in ni imel toliko moči, da je zmagal samega sebe in se preporodil. Ječe, strašne bolezni, zgodnja smrt in kletev otrok ob njegovem grobu, katerim je dal slabo in kratko življenje 10% otroških življenj reši medicinska veda, alkoholizem starišev jih pa 100% ubije.

Zopet drugi žavživajo alkohol radi telesne slabosti odnosno moči. Velik del delavstva ie še danes v veri, da opojna pijača dá človeku moč odnosno mu jo okrepi, pomnoži. To naziranje sem srečal že neštetokrat, posebno med delavci z napornim fizičnim delom, med težaki, hlapci, zidarji, tesarji, rudarji.

Danes je že veda dokazala, da je to naziranje ničevno. Vžitek alkohola človekovo moč vedno manjša, omejuje. Če pogledate izpitega človeka, vidite da je fizično čisto oslabeled. Pač pa je res, da vživanje opojnih pijač vstvarja fantazijo in jo pomnožuje. Navaden človek potem misli, da je ta fantazija moč, kar pa nikakor ni res. Umetniki pač delajo mnogokrat z fantazijo in zato jim služi dostikrat opojna pijača. Nasprotno pa delavcu, ki dela z razumom ali pa z fizično močjo, alkohol le škoduje.

Alkoholizem je ravno tako del kapitalistiške družbe, kakor militarizem, prostitucija i. t. d. Zato se za boj proti alkoholizmu more ogrevati le oni, ki mrzi današnji sestav družbe, le oni, ki vidi v tem sestavu nepopolnost. Če se

malce ozremo v življenje vidimo, da se takozvani «boljši krogi», intiligenca, ki potrebuje morale ravnotako, kakor ljudstvo kruha, opija in naliva z najboljšimi žganimi in nežganimi pijačami. Ljudstvo zato pravi, če se visoki gospodje opivajo, zakaj bi se pa mi ne?

Od tod ona velika reka onemoglosti in popolne moralne pokvarjenosti.

Od čezmernega uživanja degenerirani nositelji današnjega zistema so ravno oni živelj, proti kateremu je naperjeno razredno naziranje proletariata.

Če postane ta zavest, razredno naziranje vsega, ljudstvo ne bo več sledilo vzgledu moralno propadle buržoazije. Boj proletariata proti alkoholizmu mora biti načelen. Proletariat ne sme svojega načelnega boja nikdar zatajati. Če se bojuje proti monarhiji, se bojuje proti nji, kakor je tako lepo dokazal Bebel, kot proti gotovi instituciji razvoja in obsoja zato tudi atentate na suverene ki ne morejo zato da so se slučajno rodili kot knezi; če se proletarijat bojuje proti klerikalizmu, se bojuje proti njegovemu sistemu, proti njegovemu svetovnemu naziranju, ne proti posameznim duhovnikom in če se končno bojuje proletariat proti alkoholu se bojuje proti celi njegovi instituciji, proti njegovi izdelavi, prodaji, proti uživanju ne pa proti pijancu kot osebi.

Zato pa mora ta boj biti organiziran, ga more uspešno voditi le proletariat; ogibajte se z društvi in organizacijami gostiln pred čemur so svarili že stari kartisti k zakaj stem le pospešujete piančevanje in ugnobljajte organizacijo.

Prirejajte predavanja o škodljivosti alkoholizma zakaj vedite, da je alkoholizem del kapitalistiške sestave današnje družbe in da ta kot organizacija noče in tudi ne more nastopiti proti alkoholizmu, ker bi temu nastopila sama proti sebi. Vsakemu pozameznemu se mora dati toliko samo zavedne moralne moči, da se bo vzdržal in premagal svoje strasti v imenu svojega egoizma in vseh drugih.

Da je alkoholizem res potrebna ustanova današnje kulture, to vidimo vsak dan najeklatantnejše pri takozvani kolonialni politiki Evropskih držav. Žganje je bilo eno orožje, s katerim je uničil moderni kapitalizem cele narode po Ameriki, Avstraliji, Aziji, Afriki ter si tako na dobičkanosen način osvojil zemljo in njene zaklade prvotnega prebivalstva. Naravnost uničevalne so številke, ki govore o hitrem izumiranju nekulturnih plemen in narodov vsled preobilnega vživanja žganja. Prav je torej imel nemški socialistički poslanec Singer, ki je rekel na nekem strankarskem zboru: V eni roki križ, v drugi steklenico žganja — tako se razširja Evropsko kulturo.

Tako Evropsko kulturo pa se razširja tudi po Evropi, med nami, vsak dan, vsako uro.

Ne morem si kaj, da ne bi navedel jako značilnega slučaja. Nedavno sem se sprehajal z prijateljem po ljubljanski okolici. Ko greva skozi neko precej raztrgano vas menda Daljnovas — me opozori prijatelj na neko hišo. Nad vežjo te hiše je bilo namreč razprto pisano: «Hvaljen bodi Jezuz Kristus», poleg tega napisa pa je visela tudi

rumenkasta tablica z napisom: «Žganjarna» Človek bi se smejal, da ni stvar tako grozno žalostna.

In ta demon se razširja in raste vedno bolj; vedno večje in večje so njegove žrtve, vedno silnejša je reka alkoholicega pogubljenja brez solnca in svetlobe.

Revolucionirajmo sami sebi, uprimo se temu valu ki grozi z poginom. Ne rečem, da naj se vsakdo popolnoma vzdrži pijače; to vedno niti mogoče ni, dasi je cilj proti alkoholicega gibanja popolna vzdržba od opojnih pijač, — a omejimo čeznatorno uživanje, živalsko nagnenje do pijače, opojne pijače, prestanimo enkrat v tem slučaju biti «človek brez razuma».

Doktor Adler pripoveduje v predgovoru brošure švičarskega socialista Lange-ja proti alkoholizmu, da je bil svoje čase navajen spiti vsak večer, ko je prišel truden in upešan od političnega dela domov, vsaj en kozarec piva: mislil je, da mu to dà novo moč odnosno mu jo pokrepča in navadil se je tega takó, da je moral spiti svojo mero. Danes pije zvečer vodo in on pravi, da mu ravno toliko zaleže, kot svoje dni pivo, katerega nič ne pogreša.

Vsak naj prične pri sebi. Tako bo pot za nami vedno širja in vedno silnejši bo odpor proti temu človekovemu sovražniku — obenem socialističkemu nasprotniku.

Jutro.

J. V.

— Pogled — solnce!

Nagnila se je proti meni in položila čisto na lažno svojo roko na moje ramo in vsa se je tresla. Jaz pa sem se obrnil v ono stran kamor so gledale njene oči in videl sem kako je vshjalo solnce. Toda bolj kot solnce me je zanimala ona sredi poletnega jutra. Obrnil sem se proti nji in opazoval njen obraz, ki je bil svež in bel kot da ga je okopala ravno sedaj v jutranji zori. Njena roka je počivala še vedno na moji rami, mišice na obrazu so se ji napele, oči pa so zadobile nek krasen in miren sijaj kakor da so napoljene s solzami. Hotelo se mi je govoriti, toda ona se ni ganila.

Na široki planjavi je bilo vse mirno in tiho. Ob cesti v jarku so stale nizke, sive ozbe; niti lit se ni premanil na njih. Sredi ravnine je stal visok topol, krog njega pa so ostajali in se trgali oblački jutranje megle. Konj je stopal počasi po beli, nekoliko vlažni cesti, ni se mi zljubilo nategnit vajat.

— Zapri oči, samo za trenotek.

In zaprl sem oči, samo za trenotek. Ko pa sem pogledal, v ono stran, sem videl dvigati se izza temnih gor krvavo rdečo oblo na sivo nebo. Počasi, kot ladja na morju. Nekoliko više od vrhunca gor je bilo prepreženo nebo s temnimi oblaki. Proti njim je plavalo solnce izza temnih vrhov. Nobenega žarka nikjer, kot da pokriva rdečo oblo fina tenčica in jim brani prodreti. Le vrhovi gor so žareli v čudovitem sijaju, kot da gori za njimi velik ogenj. Čim više je vstajalo solnce, tembolj so žareli oblaki tembolj so se svetili vrhovi gor.

Konj je stopal še vedno počasi in enakomerno, na njen obraz pa je leglo nekaj trudnega ...

— Poženi — je zašepetala komaj slišno.

In konj je dirjal po široki cesti. Vrhovi vrb so zatrepetali v lahnem vetru, megli krog vrha samevajočega topola so se poizgubile.

— Zapri oči, samo za trenotek.

Naslonila je glavo na mojo ramo in zaprla oči. Solnce je zašlo za oblake in pustilo za seboj široko in dolgo razvetljeno pot na modrikstem nebu.

Samo trenotek.

Sijaj na vrhovih gor je pojema. Dvignil sem bič, da je ostro zažvižgal skozi jutro, ona pa je odprla oči polna začudenja. Na zemlji je zabliščalo milijon rosnih kapljic, in cel kup solčnih žarkov je objel njen obraz.

Solnce je izšlo.

To ni bila več tista krvavo rdeča luč, temveč vsaka kaplja je bila svetloba in solze v njenih očeh kot rosa na veji.

Zatrepetala je in se dvignila s sedeža, toda besede ni mogla spregovoriti. Obrnila se je proti meni in se smejala; jaz pa sem napel vaje in bič je žvižgal drugič skozi jutro.

Večer.

J. V.

Stali smo ob vodi, ki je tekla leno in tiho pred našimi očmi v široki strugi. Brez je bil peščen in napoljen z blatom. Le tu in tam se je dvigala nizka, napolnena vrba; še tisto malo listov kar jih je nosilo njeno vejevje, je bilo pokrito z umazanim, rdečim, sesušenim blatom, katerega je pustila na njih voda, ko je segala do vrha vrh in čez. Stali smo molče in ni se nam ljubilo iti dalje. Po nebu se je razlila močna rdečica — solnce je zatonilo. Voda je bliščala v svitu kot da plava po njenih valovih zlat prah. Vse je bilo le barva in linija.

Stali smo molče in gledali v daljavo dokler se ni oglasil na vrhu breze vran in zahakal tužno pesen, podobni disakordu v zahajajočem solncu. Pesem, slišna samo našim dušam pesem, tiha kot hrepenenje.

Šli smo. Sedaj in sedaj je kedo izmed nas obstal in se ozrl nazaj na vodo. Obstali smo še mi in ni se nam zlubilo iti dalje. Na vodo je legla noč; nad našimi glavami je zafrfotal netopir. Steza od vode sem je vodila med poljem in travniki, s katerih je prihajal močan duh pokosenega, sušecga se sena. Če je spregovoril kedo izmed nas besedo, smo se začudeno pogledali in umolknil je.

Vesele in tihe so bile naše duše; plavale so do neba, mi pa smo stopali počasi po ozki stezi, kajti bil je zadnji večer.

Pogledal sem na preteklost in čutil kako sem vstajal, kako se je vzbudilo v meni neko hrepenenje — moj pogled v bodočnost je bil miren in jasen. Čutil sem fine vezi, ki so nas vezale, slišal sem tihe poljube naših duš in se čutil veliki harmoniji. Vsak izmed nas je ostajal drugače, vsak je hodil svojo pot, tisti večer pa sem spoznal, da hodimo vsi isto pot, za istimi cilji in istim hrepenenjem po resnici.

Imeli smo cilje, velike in krasne in nosili v sebi hrepenenje. Eduard je pričel govoriti o vsemiru.

Verovali smo; vera nasih duš je bila velika kot ljubezen.

Eduard je govoril o vsemiru. Kadar je govoril Eduard, sem čutil v sebi hrepenenje, da moram iti nekam, nekam daleč, brez prestanka, za nekim lepim in velikim. Zdelo se mi je, da mu polaga moja duša te besede v usta — tako močna je bila vez med nama.

Na cestnem kamnu je sedel berač in glasno molil ter dvigal koščene roke, v katerih je držal umazan klobuk. V daljavi, nad vodo so vstajale lahne megle, od mesta pa je prihajal hrup in ropot, in luči so bliščale v dolgi, ravni črti....

Bilo nas je strah pred mestom, zato smo stopali še počasneje.

Prvi majnik in žena.

Dan vstajenja, veliki praznik proletarskega razreda je prišel in nas drami in budi. Nas budi in drami, — kajti Marks je končal fatalistično spanje širokih mas, dal proletarjatu zavest, da je merodajen činitelj zgodovine, ter cilj: duševno in gmotno neodvisnost. Beseda združevanja, organiziranja vseh zanemarnjenih in izmučenih trpinov je zlata resnica socialističnega naziranja. Budi in drami nas, — nas vse, ki dihamo tesno v atmosferi kapitalističnega izkoriščanja, ki nosimo človeško obličje, katerim se je pa izbrisal pečat človečanstva,

nas vse, brez razlike vere, narodnosti, spola... Ravno v vseobsegajoči splošnosti, v univerzalnosti socializma tiči velik kos njegove prepričevalne nepremagljivosti.

Nas budi in drami... In tudi ženo!

Tisočletja zanemarjenja in zatiranja so potisnila ženo na drugo stopinjo. Žena današnje družbe je polčlovek; ako pa je že cel človek, no, potem je mož polbog. V celem življenju, od najnežnejših let do sive in onemogle starosti se zrcali velika razlika spolov. In ta razlika ni telesna, ni duševna, — ona je le izraz dolgoletnega nadvladovanja moškega spola.

Veliki greh klasičnega starega oeka — izključno moško pravo do vzgoje in izobrazbe — tudi krščanstvo ni odstranilo. Še več, krščanstvo je odvzelo ženi po svoji asketični šoli celo zadnjo pravo, pravico do ljubezni, do uživanja zemeljske sreče. Ubiti je hotelo potrebo do ljubezni, uničiti morda najmočnejši človeški nagon. Povzdignilo je sovraštvo do narave, do lepote na prestol svoje tajnostne palače. Staroveške hiše veselja so se razrušile in na razvalinah je bil sezidan samostan...

Velike struje reformacije in renesance so skušale omejiti to stremljenje. Uspeh je bil le ta, da je postala nadvlada moškega spola nevidna a še temeljiteja. Fevdalizem je morda krščanstvu najprimernejša gospodarska oblika. In fevdalizem kaže vse znake supranaturalizma, v njem si osiguri menišvo in duhovništvo svoj privileg do vzgoje, izobrazbe, do znanosti in umetnosti, v njem se razvija žalostno dejstvo da »znamo latinsko govoriti, živeti pa ne —« In vendar spada n. p. v nemški fevdalizem doba »Minnesängerjeva«, ljubavnih pesnikov, — železni vitezi so prav zaljubljeni mački in izvršujejo najbolj junaške čine le za en pogled iz lepih oči svojih izvoljenk... Nadvlada moža se je pričela razvijati v smeri, katera je dosegla v kapitalizmu svoj vrhunec. Uresničuje se beseda, da je »žena najbolj zaničevana, kadar se ji najbolj laskajo...«

Kapitalizem je na eni strani nadaljeval pot te fevdalne dobe. Na drugi pa je razbil tudi zadnji svit gloriole okrog čistega obličja ljubljene žene; že »komunistični manifest« pravi, da je razbil kapitalizem vse ideale fevdalizma, vso poezijo ljubezni in nadeja, da je nadomestil vso to rožnato šaro z mrzlo ledeno vodo kramarskega proračunjevanja, z nagim gospodarskim interesom. Denar je vladar naše dobe, kajti »wenn du aber gar nichts hast, Lump, so lasse dich begraben —« Denar je podjarmil i ženo, njegovo žeslo vlada neomejeno. Zakon, družina, rojstvo, materinstvo, — vsi ti pojavi iz življenja žene stoje danes v znamenju denarja. Iz zakona se je razvila nenravna kupčija in gosti inserati velikih dnevnikov nam premikujejo to kupčijo s človeškim mesom vsak dan pred oči.

Kar ni zamogel fevdalizem ubiti, kar je krščanstvo pustilo, to je uničil denar: Žena mu je postala blago v okvirju svoje večne kupčije!

In prvi majnik budi i ženo.

Saj pomeni praznovanje bodoče zmage napredujočega proletariata, zmage socializma, ki mora priti, ker je utemeljena v razvoju. In ako izustim sedaj besedo »socializem«, potem, naj se jo tolmači v onem vseobčem, splošnem zmizlu, v katerem jo razume italjanski učenjak Saverio Merlino: kot skupnost vsega modernega stremjenja po doseganju zadnjega človeškega cilja — življenja. Življenje in boj za življenje nam proglašajo naš prvi majnik. Življenje v onem bajnókrasnem pomenu besede, evetoče, svitlo, solnčnato življenje, po katerem je hrepenela umetnost vsa dolga stoletja, o katerem so sanjali najglobljejši misleci prekrasne utopije, življenje brez tesnih okvirj današnjih, življenje neomejenosti!

Prvi majnik je proklamacija tega življenja. Kaže nam bodočnost — spominja nas na sedanjost. In roka v roki s proletarcem ga praznuje i proletarka — žena svobodna, ednako-pravna, ki vzame s pogumno roko svoj delež sreče in solnca.

To je prvi majnik za ženo!

Trst.

Linhart K.

Sovražstvo

Tedaj sem bil še mal deček, umazan in bos. Opoludne sem nosil kosilo svojemu očetu, ki je popravljal po raznih krajih mesta strme strehe ali kaj podobnega. Imel sem malo košaro v katero je mati postavila dva mala lončka, zatlačila ob strani košare za rob žlico in položila na vrh lončkov še kos kruha.

»Pa da ga zopet ti ne pogoltnes!« je pripomnila navadno, ko sem stopil z košaro v roki na ulico. »Glej, da zopet ne razliješ, pa hitro idi!« je vpila še za menoj po ulici. Ljudje so prihajali mimo in se ozirali vame in bilo me je sram pred njimi. To je bil sram revščine in zavržnosti.

Oče me je čakal pri kakih cerkvenih stopnjicah ali pa na klopi v drevoredu, kjer je povžil svoje kosilce. Njegov obraz je bil navadno truden. Po leti, v največji vročini, je nosil visoke škornje in njegov modri predpasnik je bil ragtrgan in zamazan od starega prahu in pajčevin. V časih je bil malce pijan in takrat me je okregal če sem mu razlil juho po košari in kruhu.

»Si se že zopet ruval, falot!« je rekel navadno in ni me več pogledal. Ko je bil z kosilom gotov, je odšel ne da bi mi rekel, kakor navadno: »Na — idi domov, pa priden bodi!« Tedaj so me zbolela prsa in solze so mi prišle v oči. Jezen sem bil nad vsem in vsakemu mislil, kako bi se to dalo popraviti. O, da bi prišel sedaj — le gospod z cilindrom in debelo cigaro v ustih k meni ter rekel: Izberi si, kar hočeš ti dam, samo zini! Izbral bi si pravgotovo kaj za očeta, da bi bil zopet dober z menoj, me pogledal in se nasmehnil ter pogladil po mehkih laséh...

A nikogar ni bilo. Umazan in z blatnimi nogami sem taval po ulicah, se pretepaval z tovariši enake usode, nosil kosilo, spal in se zopet pretepaval.

Kadar sem tako opoludne stal poleg očeta, ki je sedel na kamenitih stopnicah in jedel, me je pretresalo sovraštvo do vsega. Mimo so hodili lepo opravljeni dečki iz šole, dijaki z očali, gospodje v dolgih površnikih in gospe, lepe in krasne in duhteče omamljivega parfema. Vsi ti so se ozirali vame in očeta tako enakomerno in vsakdanje, da sem se zasmilil sam sebi. Časih me je kdo pogledal nekako prezirljivo kakor bi hotel reči: No, kaj pa ti boso-nogi capin, kaj pa tebe treba bilo! Drugi so zopet upirali oči kot zabodeni in šepotali: Ah taka revščina!

Jaz sem vse to videl, vsakemu sem bral misli iz obraza in moje sovraštvo proti njim je raslo in se večalo. In zopet sem začel fantazirati, kako bi jih davil in drobil in bičal, če bi imel moč, veliko moč...

To moje sovraštvo je bilo edino kar sem imel, o čemur sem vedel, da je edino moje. In branil in dovil sem ga, da je raslo in se večalo z menoj vred. In vedno popolnejše je bilo to moje sovraštvo, vedno močnejše.

Polno tovarišev sem imel okrog sebe in dasi smo se večno ruvali in suvali in grizli med seboj smo se vendar ljubili in kar je eden vedel, vedeli so vsi. Naše od kamenja pobite in ranjene noge, naše skupno življenje, naše sovraštvo do vseh onih dečkov iz boljših rodbin, ki so nas prezirali, tožili, za kar smo jih bili po cestah kot živino: — vse to nas je vezalo skupaj in ta vez je bila neporušljiva in nepremagljiva.

To je bilo sovraštvo ljubezni do sebe in svojcev!

A predno smo se zavedli smo se povzpeli iz onega nizkega, malega življenja ozkih ulic visoko nad vse druge.

Sam bogve na kaj smo postali tako ponosni da smo nakrat začeli mi prezirati. Gledali smo vse z drugimi očmi in čutili drugače.

Nekoč je prišel oče domov iz dela in me našel v kotu jokati. Jokal sem, ker me je nek tovariš, s katerim semo se sporekel, nabil. Jokal sem jeze, žalosti nad svojo slabostjo. Povedal sem očetu, na kar se je on nasmehnil in dejal:

»Saj si fant, saj si močan! Odslej sem hodil z rokamu v žepu po ulicah in kjer sem koga dobil, sem ga premeril od nog, do glave in če se mi ni zdel baš nevaren, stopil predenj in »čof, čof, čof« je padalo po njegovem obrazu. Od tedaj sem nosil glavo po koncu in kar ni-

sem mogel doseči, to sem preziral. In z menoj so prezirali vsi drugi.

Tako sem hodil in hodil, vedno dalje, vedno višje....

Takrat sem stal na vrhu hriba in gledal nazaj. Strma in trnjeva je bila pot tusem in kaj imam od tega?

Mraz in samota in zaničevanje in večno trpljenje se je razlilo pred očmi. Mnogi so se splašili in odhiteli po poti nazaj in izginili v dolinski meglji.

Preril sem se na vrh, hotel sem nam vrh, pozabil sem na dobro tam doli. Drugi so ostali daleč doli za menoj in prav nič jih ne mika mraz in vihar in borenje ki vlada tu gori pri nas. Oni so se borili za življenje, za uživanje in ne za resnico.

Oni, ki so ostali tam doli v teminah, v zaduhlem zidovju bolj ljubijo zakonsko posteljo brez ljubezni kot pa samega sebe bolj ljubijo nizko klečeplazivo, kot pa jasen in odprt pogled, bolj ljubijo besedo svojega bližnjega, nego svojo moč. Njihovi udi postajo ohlapni, lica udrti in jutri že se bodo plazili po vseh starih.

Tisto moje sovražstvo, ki se je pričelo tam doli poleg velikega mojega očeta se je razvilo v neodpustno sovražstvo proti vsemu življenju tam doli, proti tlačenju samega sebe, proti poniževanju mojega bližnjega. Mi ljubimo ta vihar, ta mraz in zaničevanje in trpljenje ki vlada tu gori. A kadar razbija razkrčeno nebo zemljo jo obsipa z ognjenimi strelami, kolje stoletne hraste, tedaj stojimo trdi in neomajani, majhni sicer proti onemu nepreglednemu nebu zapada, črnemu kakor hudič, ki ustvarja veličastno borbo vsemirja. Naša mala četa raste in raste in naše vriskanje in smeh in jeki so vedno močnejši, močnejši in ljubkejši.

Ozka, ravna pot se razteza pred nami vodeča naravnost v ono črno nebo, obdano z strelami. Časih kdo omedli, vpeša in izginje nazaj v dolino, kjer ni viharja in strele in napa. Nihče se ne ozre za njimi...

In vedno krutejši, vedno silnejši, vedno večji je ta vihar, grmi vedno bolj, silne strele razsvetlujejo za hip vse nebo od vshoda do zahoda.

Moje in naše sovražstvo pa je vedno močnejše...

A vihar mine, dolga zima se neha in zopet zasije solnce in iz smrti vsklije nov svet in novo življenje. Tedaj se ozrem nazaj tja doli do onih kamenitih stopnic kamenite cerkve do onega drevoreda z nizkimi klopmi in z enim pogledom premerim pot, ki sem jo prehodil da znova podkrepim svoje sovražstvo. In z menoj bodo gledali tja doli vsi, cela vrla četa.

Pavel Mihalek.

Politična organizacija

Socialnodemokratska delavska stranka je postala velika in močna in v vseh civilizovanih državah igra tako ulogo, da morajo druge stranke in vlade hoté-nehoté z njo računati. V mnogih deželah je njen upliv že tako velik, da ga tudi največji buržoazijski kapitalist ne more več prezreti. To velja zlasti za Francijo in za Nemčijo. Na Fraucozskem bi bila danes veljavna politika enostavno nemogoča brez socializma. Na Nemškem zadostuje pogledati na gibanje za predstoječe državnozbornske volitve, pa se razume velikanski pomen nemške socialne demokracije. Pa tudi v drugih večjih in manjših državah, neizvzemši Avstrije, je upliv socialne demokracije jako velik, če tudi ni povsod tako vidljiv, kakor n. pr. v Franciji.

Kdor veruje, da je praksa večjega pomena kakor teorija, s čemur nikakor nečemo ponižavati vелеvažnega teoretičnega dela, vzpozna lahko iz tega dejstva, kako važna je politična akcija za proletarijat. Ta akcija ima pač dosti nasprotnikov, ki stojе v različnih

taborih in so med seboj pravi antipodi. Meščanstvo skuša delavce odvrčati od političnega dela, ker pač ne more biti veselo, ako se mu kvari kupčijo in ker bi rado imelo delavce v svojih lastnih političnih tirih: anarhisti pa zanikujejo politično akcijo iz nekega logična popolnoma nerazumljivega ortodoksizma, pa ne opazijo, da sami sebi najbolj nasprotujejo, ako na eni strani trdijo, da je za dosego svobode vsako sredstvo dobro, a vendar nočejo rabiti ravlistega sredstva, ki je močna, v današnjih razmerah neobhodno potrebno in ki na noben način ne ovira delovanje na gospodarskem polju, temveč ga ravno pospešuje.

Ravno letos je praktično življenje zopet dokazalo, da se s samimi teorijami ne pride daleč. Za angleške delavce, ki so bili na strokovnem polju doslej pravi vzor kontinentalnim sdrugom, je vedno veljal aksiom, da delavsko gibanje nima ničesar opraviti s političnim delovanjem. Bilo je treba hudih udarcev, da so prošli angleški delavci do drugega prepričanja; a udarci niso izostali. Kdor količkaj prebira časopisje, more poznati zadevo Taffvalške železnice, ki je vsled štrajka svojih uslužbencev tožila angleško železničarsko organizacijo, da ji mora plačati odškodnino za izgubo, ki jo je imela vsled štrajka. Znano je, da se je z vprašanjem pečala gospodarska zbornica in posledica je bila, da je organizacija izgubila pravdo in je morala plačati ogromno škodo. Ta obsodba pa ima načelno vrednost, kajti kar se je takrat primerilo železničarski organizaciji, se lahko primeri vsaki drugi. To je angleškemu delavcem odprlo oči. V današnji državi veljajo zakoni in vse negacije ne pomagajo nič; kdor hoče družbo reformirati ali revolucionirati, mora dobiti njen aparat v roke, a najvažnejši njen motor je zakonodajstvo. Angleži so se učili in danes imajo delavsko federacijo za politično akcijo, ki je tudi že uspešno stopila na plan.

Tako na Angležkem, kjer so doslej politično delovanje zanikali. Pri nas pač ni tega. Ali zdi se mi, da je pri nas nekaj drugega, ki je morda še hujše, kakor tisti nesrečni aksiomi. Velikanski političen indiferentizem. Strokovne organizacije se med jugoslovanskimi delavci lepo razvijajo; politično znanje in politična organizacija pa je zelo pomanjkljiva. Uzroki leže pač največ v preteklosti, ki je bila taka, da je bilo delavskemu ljudstvu politično polje sploh zaprto in tako se niso nikdar naučili, politično misliti in izpoznati pomen politike. Pri volitvah nastane pač neko gibanje, ki pa je vedno površno, najsi je še tako strastno, in ki po končanih volitvah navadno kmalu pojenja. Zato ima socialna demokracija pri nas jako težavno nalogo, ker je treba delavce večinoma še le zbuditi ter v njih dvigniti zanimanje za politično delovanje. A največje težave napravlja to, da je politična organizacija pri nas prav slabo razvita.

Vse politično delo se pri nas večinoma opravlja na ljudskih shodih. Ta agitacija je seveda zelo potrebna, nikakor pa ne zadostuje, že zato, ker tako delo ne more biti dosti sistematično. Ljudski shodi služijo lahko agi-

taciji, ne pa prepotrebni izobrazbi, politični izobrazbi, za katero tudi v strokovnih organizacijah ni prostora, že zaradi tega ne, ker je naš zakon na poti in ker bi prestopanje tega seveda skozinskoz nemodernega zakona veljajo več žrtev, nego bi prineslo uspehov. A če ostane naše ljudstvo politično tako indiferentno in neizvežbano kakor doslej, tudi na gospodarskem polju ne bomo doživeli velikih uspehov.

Politične izobrazbe pa naši sodrugi ne morejo dobiti drugod, kakor v politični organizaciji. Tudi samo časopisje ne more zadostavati, ker mora služiti premnogim potrebam in ker so njegovi utiski le bolj časn, pa je nemogoče, s tiskopisjem sistematično izobraziti ljudstvo na katerem si bodi polju. Izobrazba seveda ni edina naloga politične organizacije, ki ima glavni namen, ljudstvo organizirati za politično delovanje. Toda izobrazba je podlaga za uspešno delovanje. Kdor to izpozna, mora tudi pripoznati, da je treba pri nas mnogo več in mnogo bolj intenzivne agitacije za politično organizacijo, ki mora sdrugom samim postati neizogibna potreba. Naša politična društva morajo oživeti, strankarska organizacija s svojimi oddelki mora postati ognjišče delovanja. Živa agitacija za to je prvi pogoj, a večje zanimanje sodrugov samih bode to delo podpiralo. Močna politična organizacija pa bode tudi gospodarsko podpirala.

Na Dunaju, 23. prila 1903.

Etbin Kristan.

Jerko Dorbič — Šibenik.

Zgodovinski zapiski

Socialistična stranka je znana kot skupina, ki razvija svoje delovanje na temelju zakona, posebno potom organizacije, stavke, volilnega listka. Po uresničenju «Internacionale» l. 1864. v Londonu so razumeli kapitalisti celega sveta teorijo, po kateri se jih ima ekspropriirati in dati njih lastnino celokupnemu narodu.

Že l. 1872. na kongresu v Aji, na katerem so bili zastopani najvažnejši centri Angleške, Amerike, Avstralije, Nemčije, Francije, itd., se je sprejela resolucija, po kateri «se ima delovati v deželah, v katerih je Internacionala prepovedana, na-to, da se pridobi enakopravice, kakor jih imajo vsa društva. Kaj pravi ta resolucija! Da je bila «Internacionala» dovoljena v Ameriki, Avstraliji in drugih deželah, a le v onih središčah, kjer je znala velika masa proletarcev imponirati...

V republikah kakor v monarhijah, koder je bilo mogoče «s sveto jezo pričeti lov» na socialiste, so delali združeni «papež in car, Metternich in Guizot, francoski radikalci in nemški policisti».

Medtem ko so glasovali l. 1872 marksisti za omenjeno resolucijo, so se združili v Saint-Imerju (1872) anarhisti in proglasili neodvisnost ter se uprli avtoritarni «Internacionali».

Anarhisti pod vodstvom Mihaelja

Bakunina so se uprli rabi sredstev stavke, organizacije in volilnega listka in odslej ste bile dve stranki, ki ste imeli skupni cilj, a različna bojna sredstva. Bakunin, mož, velikega in pogumnega duha, neomahljiv revolucionarec, je s svojimi teorijami teroriziral Evropo.

«Internacionala» je pričela svoje delovanje, medtem ko so anarhistične bombe svet vzbujale. Ti dve stranki, medsebojne sovražnici, so hodili po različni poti v svrhu dosege sreče človečanstva.

Anarhisti so pobijali socialiste ker so bili organizatorji; danes po preteku desetletij pričenjajo i oni sprejemati princip organizacije... Individualno delovanje pada pred skupnim delovanjem.

Socialisti so pobijali anarhiste, ker so bili za splošno stavko; danes priznavajo i socialisti princip generalne stavke...

*
**

V Italiji so pustili dve tendenci intransigentnih in transigentnih polje skupnemu nasprotniku. V Imoli je končal zbor z zmago transigentnih. A čas je razveljavil sklepe Imole. Ministerijalni socialisti postali so protivladini... Ferri je prevzel redakcijo «Avantija»...

*
**

V Rusiji se borijo delavci, kmetje, dijaki junaško proti absolutizmu, ki pada pod udarcem nihilistov, socialistov, liberalcev, in anarhistov. Car naznanja reforme za «svoj» narod, ki bi imele povzdigniti poljedelstvo. V Rusiji vlada tiranični zistem ki ne more videti družega kakor pokopališča, natlačene ječe, napolnjeno Sibirijo, prazna vseučilišča mesta polna vdov in sirot... V Rusiji pripravlja se politična revolucija ima vreči absolutizem in donesti Rusiji lepše dneve... Proti delavcu se združujejo nazadnjaki naših dnij, kričeči: «Tudi mi smo za svobodo, za napredek, za dobro ljudstva»...

*
**

Cela Evropa je gledišče manjših in večjih parcialnih stavk. Trst, Firenca, Geneva, Rim, Marsilija, Holandija, so videli generalne stavke. Zakaj stavkajo delavci? Ker je štrajk ostro orožje v boju proti kapitalističnemu izkoriščanju. Zakaj se izvršuje splošne stavke? Ker je moč kapitalista velika in nima parcialna stavka več nekdanjega uspeha.

Danes pa tudi splošna stavka ne osiguri delavsko zmago. In zakaj?

*
**

Tako stoji delavec skoraj brez orožja v boju proti močnemu nasprotniku. V Trstu, Marsiliji itd. je podpirala vlada kapitaliste in jim dala mornarje vojne mornarice. Izgovor je cenin: v nevarnosti so bili pošta, regularne linije, torej največje potrebe kapitalistov. Odpor proletarjata omahne.

V republiki Švici kakor v Rimu, glavnemu mestu monarhije ter v Holandiji preskrbi vlada zadoščenje vsakdanjim potrebam. Odpor je zaman! Vlada podpira «svobodo dela», odpor je ubit, štrajk izgubljen.

*
**

Kaj storiti? Zahtevati nepristranost vlade v boju med kapitalom in delom? Tako bi prišlo, da prosimo tajne pomoči vladine.

Kaj storiti? Delati parlamentarno? A Holandija je uresničila zakone proti delavcem: štrajk je le teoretična nevarnost... Italjanski senat hoče, da praša delavec, ali ima pravico do stavkovanja... Delati zakone, da se vlada ne vmešava v stavke? A Szell zaključi zbornico, kadar nočejo poslanci sprejeti vladine predloge...

*
**

Videli smo vojake-kmetje, vojake-mornarje, vojake-kurjače, vojake-peke, vojake-železničarje. Duhovniki so provzročitelji socialistom nasprotnih organizacij, duhovniki mešetarijo s krumirci, vojaki streljajo na delavce, samo zato, ker prašajo po kruhu in ne molčijo kadar so gladni...

Videli smo neverjetne stvari, slišali nezaslišane stvari: Zgodovina je tu...

A kaj nam koristi zgodovina? Zapomniti se, učiti se. Koga? Da je človeštvo zapeljano, da ne bode delavstvo nikoli svoje «utopije» uresničilo? Ne, to nas ne uči! Uči nas, da pridemo z današnjimi sredstvi boja do neke gotove meje. Li naj ne rabimo več sredstva, ki so nas privedla do toliko nevspehov? Ne vem, ali da ali ne...

In torej? Kaj storiti?

Učiti se zgodovino!

Več čujemo na prihodnjem internacionalnem kongresu.

~~~~~

SPOMINI....

(Venec na gomilo umrlih tovarišev.)

Kako hitro so pričeli padati v grob, — vsi «stari» našega slovenskega gibanja, ki so stali ob ziboljki sedaj tako krepko razvite stranke. Smrt je nabrusila svojo krvavo koso in ako bi ne bilo mladega naraščaja, bi postale naše vrste nevarno redke...

Vbogi Frane Železnikar!... Vidim ga še pred mojimi očmi: Prijazen, mili obraz s tisočermi linijami, katere je zarisala trda roka dolgega trpljenja, v okvirju rdečkasto-sive brade... Na griču sv. Katarine pri Ljubljani sem se seznanil z njim. Prišli smo trije tovariši iz skalnate Grmade in ga našli ležati v duhteči zeleni travici. Naravo je ljubil z vso strastjo svojega milega srca. Vsak dan po 4. uri zutraj je napravil svoj sprehod pod zelenim drevjem Tivoljskega parka ali Rožnika. Komaj se je prikazala prva zarja prihajajočega solca in že se je kopal v mrzli Glinici in se veselil kakor otrok sveže mokrote... Ti sprehodi, brez katerih ni mogel biti tudi v najhujši zimi, so bili njegovo vsakdanje veselje.

Čez dan je sedel v svoji delavnici in pravil vedno navzočim znancem dogodke in razmere ljubljene francoske republike. Kolikokrat sem sedel pri njemu in poslušal resne, monotone besede. V takih hipih me je poprijelo hrepenenje po veliki zahodni republiki, ki zamore človeka tako tesno objeti in ga obdati z nepozabno gloriozo svoje lepote... stalo mi je pred očmi veliko središče sveta: moderni Babel Pariz, katerega sem poznal iz romanov pokojnega Zole... spominjal sem se Heinejevih slavospevov Franciji in njenimi velikimi sinovi... In Frane je govoril mirno in ednostavno; le njegove v obče plašne oči so se svetile. Francoska republika mu je bila vzor in nikoli ne pozabim, s kakim navdušenjem je zapel semtertja: «Allors enfants de la patrie... contre nous la tyrannie...» V Franciji je vsesal v sebe republikanski duh, na barikadah francoske komune je gledal ta slovenski proletarec

nevstrašeno smrti v obraz, za to v svobodni državi pridobljeno naziranje je sedel osem dolgih let v ječah avstrijske frdnjave Suben. Kadar mi je pravilo o svojih spominih, sem imel vtis, da stoji pred menoj človek kakor Auguste Blanqui. Znaki dolgoletne ječe, pripogneno truplo, zamišljene globoke oči, so ta vtis še povečali. Kakor da bi bil rojen francoski komunard, tako je čutil in govoril naš vbogi Frane, naš «papa», kakor smo mu rekli mlajši sodrugi, — katerega so pokopali zadnjič v skritem kotu sv. Krištofa kakor zločinca in hudodelca....

Tudi o svojem procesu je rad govoril. Pravil je o gotovih gospodih, ki hodijo še danes po ljubljanskem tlaku in ki so ga takrat z lahkim srcem izdali. Znano, je da je bil obsojen »radi anarhizma« v Celovcu. Da označim to v dobo absolutističnega zatiranja spadajočo razpravo, naj omenim da je trdila n. p. neka priča: Železnikar je hotel »spustiti v zrak« celo Ljubljano... Na temelju takih izvajanj se je izročilo mladega moža ječi. V ječi se je seznanil z raznimi političnimi jetniki in je veliko delal: Čital je, pisal in tudi risal; do zadnjega časa je ostal zvest svojim nazorom, da, še več: medtem ko si pred ječo še ni bil svest, kaj je pravzaprav cilj njegovega naprednega hrepenenja, je postal v zaporu izrecni socialni demokrat.

In socialni demokrat je ostal vso življenje. Morda mu je manjkala znanstveni temelj — saj je bil navaden delavec brez šol — a socializem mu je postal to, kar je religija dobremu verniku, socializem mu je bil dovolj in nobene druge religije ni potreboval. Bil je velik čustven socialist in socializem je v veliki meri čustvena stvar.

Verige avstrijskega pravosodja so pa zapustile svoje znake. Iz mladega, krepkega človeka je napravila avstrijska pravičnost bolnika, zamišljenega in trudnega. Truden si bil, Frane, in ti privoščim mir, katerega si se pridobil... A deloval je v kljub tej utrujenosti in le v zadnjih letih, ko mu je duševna utrujenost omračila duh, je postal sovražnik ljudij in nikdo ni videl več smehljaja na njegovem obrazu.

Veliko bi bilo še govoriti. A pustimo. Spomin na pokojnega nam sili solze v oči... Potreboval si počitek in družega cilja nisi več imel kakor ravno gomilo, a srce se nam krči v bolesi, ko premišljujemo Tvoje bolečine, Tvoje trpljenje, Tvojo vročo ljubezen za bedni narod in Tvojo iskreno sovraštvo za mogotce sveta... Človeške hijene so hotele Tvoj grob omadeževati; a proletariat čuva na gomili.... Treba je, da se ločimo od Tebe, nepozabni sodrug, — Tvoj spomin pa ne mine nikoli!

Spavaj mirno, — pokrit z rdečo zastavo, kateri si žrtvoval vso življenje.

*
**

Skoraj še bolj kot Železnikarjeva smrt me je pretresla novica o koncu sodruga Roka Drofenika. Kdor je videl Železnikarja zadnje čase, je čutil, da ne okreva nikoli več, da mu stoji mrzla smrt za hrbtom, smrt, kateri je končno sam duri odprl... A Drofenik je bil še mlad, močan in krepak mož v najlepši dobi. Nikdo ni ne pričakoval, da bode ta visoka resna postava tako hitro padla... In vendar je tako prišlo. Isti dan kot Franja so nesli tudi Roka k sv. Krištofu v Ljubljani.

In bil nam je veliko, naš Drofenik. Četa protiklerikalnih bojnikov na Slovenskem nima morda nobene tako karakteristične postave kot Drofenika. V časih, ko še ni bilo strastnega boja mej liberalci in klerikalci, ko je stalo meščanstvo v združenju, tesni koalaciji proti prvim začetkom socialističnega gibanja, — je povzdignil, Drofenik svojo inteligenco, vse svoje talente je žrtvoval temu boju. In ta inteligenca je bila velika. Pomisliti se mora, da je bil navaden nešolan proletarec, da je bil hišni hlapec, ki še v moški dobi niti čitati in pisati ni znal. Šele pozneje si je pridobil ta sredstva za razvijanje svojih zmožnosti, — iz nekdanjega hlapca je postal dober žurnalst in pisatelj. Največ je deloval na Spodnem Štajarskem; bil je tam strah nemških šovinistov, ki so hoteli zlorabiti mladi delavski pokret v svoje protislovenske namene... A kaj bi ponavljal vse to kar ve itak vsakdo, kdor se zanima za naše gibanje. Vsakdo pozna Drofenika kot urednika »Delavca«, izdajatelja »Svobodnih glasov«, pisca po celem Slovenskem razširjenih brošur. Vsakdo ve njegovo delo ceniti!

Rok Drogenik je žrtva družbe. Družba, kateri je napovedal v proletarski jezi večni boj, mu je obrnila hrbet, odtegnila kruh, izročila ga bedi... V tem boju je padel. In ako ravno ni bil zadnji čas aktivno v naši stranki, — kot socialist je umrl. Saj je bilo vso njegovo življenje socialistično, vso njegovo hrepenenje socialistično, vsa njegova ljubezen je veljala bednemu ljudstvu, vso njegovo sovraštvo nazadnjaštvu... Dobro vem, kako se je zanimal za vsak pojav napredujočega duha, kako si je držal najpomembnejše spise in knjige še v času ko so ga vrgli kapitalisti na ulico, ko je trpel glad... Iskreno veselje je žarelo iz njegovih resnih oči, kadar sva govorila o uspehih delavskega pokreta. V zadnjem času je postal pač pesimist, — kdo bi to ne postal na Slovenskem! A vkljub temu pesimizmu je bil prepričan o končni zmagi naše ideje.

Sedaj so ga pokopali... Počivaj mirno, ti nemirni prijatelj. Tudi ti ostaneš nepozabljen...

Eden za drugim padajo. Koliko časa še in tudi mi položimo trudne glave v naročje večne matere zemlje... A kaj to? Življenje ne umre nikoli in za idejo večnega napredovanja in za hrepenenje po večni sreči veljajo besede velikega Nitscheja:

»Sterben, sterben kann ich nicht.«

L. K.

Utrinki

Koliko ljudi in denarja velja vojska. *) Dr. Julij Richard je izračunal, da je francoska armada v francosko-pruski vojski l. 1870-71. imela sledeče izgube:

Število umrlih zaradi ran	80.000
„ „ „ bolezni, nezgod samomorov	33.000
„ „ „ namakom istih	90.000
Skupno število mrtvih	136.000
Število ranjenih v bitkah, ki so ostali živi	138.000
„ „ na marših, pri nezgodah itd.	11.421
„ zbolelih za navadnimi boleznimi, mrazom itd.	328.000
Skupno število ranjenih in zbolelih, ki so se ozdravili	477.421

Po računu dr. a Pogeta je baje znašalo število mrtvih na francoski strani 155 000, po računu dr. Chenuja 158 871.

Na nemški strani je padlo po uradnih poročilih generalnega štaba skupaj 43.877 mož, izmed katerih jih je bilo 17.255 usmrtenih na bojišči, 26.025 umrlo v ambulancah; 18 545 je bilo ranjenih, pa so ostali živi.

Koliko denarja je veljala ta vojska Francijo, predočujejo nam številke iz poročila livšega finančnega ministra francoskega Bodeta:

Stroški za armado	fr. 2.586.412.558
Vojskine odškodnine Nemčiji	» 5.742.938.814
Izposojila in nagrade	» 1.156.327.954
Javna dela za vojaške namene	» 207.239.800
Nagrade departementom in zasebnikom od države	» 604.622.425
Razne državne izgube	» 2.833.931.000
Škode, ki so jih povrnile občine, a država jih ni plačala	» 535.007.000
Skupaj	fr. 12.666.487.552

O tem, kar je Nemčija izdala za to vojsko, so različni podatki. Blrnek trdi, da niso znašali stroški niti celih 5 milijard, Meizen pa pravi, da več nego 8 milijard.

Skupaj je torej zahtevala samo ta vojska od obeh držav 179 878 do 200.000

*) «Sbornik Mládeže» let III. št. 2, 1903., prevedel-n-a.

mrtvih, skoro 170.000 ranjenih, ki so sicer ozdravili, a večina izmed njih je za vedno ostala pohabljen, in okoli 15 tisoč milijonov frankov denarne izgube.

Tu pa še niso oštete škode, ki jih je povzročilo to, ker je produkcija in trgovina ostavljena in škode, ki so nastale za narodno produkcijo zaradi uničenja navedenega ogromnega števila delavskih moči.

Tak je blagoslov vojsk! In kaj če bi sedaj mi mogli v številkah izraziti tisto neizmerno bedo, ki je prišla po vojski žalost rodbin, ki so izgubile svoje ljubljene sine, obupnost rodbin, ki so jim bili odvzeti redniki, in vse druge bede, katere je ta vojska navalila na prebivalce obeh držav!

In vendar je še toliko mladeničev, kateri si s ponosom postavljajo na glavo vojaško čepico. — — —

Modráček.

***

Misli. Prijetno — zadnjič na postovanju v Trevizo: nekaj izobraženih Venečijanov v vozu; tudi en pameten, jasen človek, zanimiva izjema. Okno voza odprto; z ujem sedel koščen pop. Mi govorimo o samostanih, o celibatu in drugih nezdravih ustanov katoliške cerkve; čisto resno, mirno. Pop zunaj posluša z pripognjeno glavo. Voz se ostavi za nekaj minut. Nakrat pogleda pop skozi naše okno, z ostrimi pogledi in zaključuje z donečim glasom: «Monsignore, la morte! (Gospodje, smrt!). — — Misli je, da potrebuje le besedo ziniti in spreletelo nas bode kakor nevihta po črevesju. — Ni bilo mogoče, da bi se ne smejali. — A dogodek je podoben: Tu se vidi, kje pojemajo ti igralci vbogo, strahopetno ljudstvo. — Ne boj se smrti in noben pop ti ne pride blizu!

F. Th. Vischer.

***

To storite! Ljubite zemljo in solnce in živali, zaničujte bogastvo, dajajte podporo, kadar vas prosijo, branite neizobražene, darujte vaše dohodke in vaše delo drugim, sovražite trinoge, ne prepirajte se o bogu, bodite potrpežljivi napram ljudstvu, ne odkrivajte se nikomur, ni znanemu in ne negnamenu; bodite prijazni z nevednežem in mladino, premislite še enkrat vse, kar se vam je reklo v cerkvi in šoli ali kar ste čitali v knjigah, odslovite vse, kar žali vašo dušo... To storite!

Walt Whitmann.

***

Albanski pregovori. Mirni soprog praznuje svojo zaročitev vsak dan. — Bolje smrt nego bojazen. — Pomanjklaj glave se plača z glavo. — Ako se ne da mački ničesar za jesti, se rede miši. — Bolje rdeči plamen na strehi nego črni dim v hiši. — Star pes ne postane lovec. — Besede so ženske, dejanja možje. — Govori malo in redko. — Kdor ne vboga svojo mati, bode vbogal svojo taščo. — Mož, katerega piči kača, se boji martinčka. —

***

Resnica. — Resnica, resnica! Še nikoli jo ni ljubil tako strastno. Vedno mu je bila potreba, kakor zrak, kate-

rega je dihal, brez nje ni mogel živeti trpel je nezmerne muke, kadar jo ni mogel doseči. In sedaj, ko je videl, kako je sovražena, zanikana, z debelo lažjo pokrita kakor mrtva, ki se ne zbudi nikoli več, — sedaj je veroval še močnejše vanjo, je čutil tembolj njeno nepremagljivo moč; ako pokoplejo resnico pod zemljo, mora svet razstreliti. Delovala je naprej brez odmora, nadaljevala je svojo pot k luči in ničesar jo ni zamoglo ostaviti... Kadar pride trenutek, se dvigne resnica, razžene nasprotnike kot prah in vlada v svetlobi po zemlji...

Émile Zola.

***

Bodočnost leži v socializmu; on nosi kali novega življenja v sebi.

Aleksander Herzen.

***

Kadar poneha nekega dne protiegoizem interesov, kadar pridejo narodi tako daleč, da bodo vsi interesi solidarni, potem padejo tudi meje stanovske domovine, patriotizem izgubi zadnje, zidovje za kateremu se danes še skriva.

Pedro Dorado.

***

«Katoliška» je nadomestitev boga na zemlji. «Katoliško» je posredovalstvo, ki stopa med boga in človeka. «Katoliški» je imenitni, aristokratični bog, ki se skriva za oblaki. Katoliški je činovni red bitij tega boga, razdelitev od njega vstvarjenih ljudi v one, ki se razveseljujejo neposrednega občevanja z njim, in one, ki niso v neposredni zvezi z njim. «Katoliški» je oddaljeni bog, ki ne pozna sam grehe ljudi in jih ne odpušča sam, ki jih potom posredovalcev izpoznavja in odpušča. «Katoliški» je duhovnik-bog na zemlji, bližnji duhovniški človek, ki zastopa stališče in moč oddaljenega boga. «Katoliška» je nadomestitev boga z duhovnikom....

Sabine Mahr.

***

Kadar se razširi splošno blagostanje čez to zemljo, kadar odstopijo izkoriščevalni sloji iz igrišča svetovne zgodovine, kadar ne bode več elementov, katere se mora potem bojazni pred plameni vic in trpljenjem pekla v red posiliti, potem, da potem pride smrtna ura za razodete religije.

Paul Kampffmeier.

***

Aristokracija deluje po svoji naravi na tihem in je tembolj sigurna, čim manje se o nje govori.

Goethe

***

Velike misli pridejo iz srca.

Vauvenargues.

***

Uživanje je čednost, čednost uživanje.

Multatuli.

***

*Multatuli:***V Samojediji.**

V Samojediji — ne vem, ako se de-žela ravno tako imenuje, in ako ne, bi morali to pomoto popraviti, — v Samojediji vlada šega, da se namaže človek od glave do nog s smrdljivim ribjem oljem.

Nek mlad Samojedec ni ravnal po tej šegi. Sploh se ni mazal, ne z ribjim oljem ne z drugimi ingredienci.

«On se ne ravna po naših navadah» je dejal samojedski modroslovec... «on je nenraven... on je nemoralen.»

To je bilo jako lepo rečeno. Kakor se lahko misli, so mladega nemoralnega Samojedca hudo mučili. Vlovil je več rib nego vsak drugi, a to mu ni nič pomagalo. Vzeli so mu ribe, dali so jih namazanim Samojedcem, on pa je moral biti gladen.

A še pohujšalo se je. Ko je mlad Samojedec v tem povsem nenamazanem stanju živel, se je pričel končno umivati z Eau de Cologne...

«On ravna proti našim šegam», je dejal modroslovec, on je pokvarjen! Torej mu moramo zapleniti i nadalje vse ribe in ga poleg tega tepsti».

Tako se je zgodilo. Ker pa niso poznali v Samojediji ne hinavščine ne opravičljivosti, ne prenapete ortodoksije, ne laži-liberalizma, ne korumpirane politike, ne podplačane ministre in

strankarska sodišča... zato se je teplo mladega Samojedca z oglođanemi kostmi rib, katere je sam vlovil.

**

Moralna pridiga.

Stari Koppelman je imel filozofične občutke in je dejal:

«Moj sin, pazi bolj na tvoj govor nego na dejanja in vedno ti bode dobro šlo v prodajalni, katero ti zapustim z alkovnom, v katerem si se porodil!».

«Čisto vse jedno je ali je sadje, katero prodajaš, dobro ali ne; reči, ponavljal večkrat: to sadje je izvrstno».

«Misli o pastoru Teokratu kakor hočeš, moj sin, in odrčeci mu kredit, kadar pošle iz novega po sladkor. Vrži ga skozi duri, ako te ob času grozdja preveč dolgočasi, a pazi, moj sin, in ne reči nikoli:

Ta pastor je tepec, ali po resnici: to grozdje je od lanskega leta».

«Daj tvoji ženi brce, moj sin, ako si prepričan, da suvaš močnejše nego ona. Ali moj sin, ne reči nikoli, želel bi, da mi umre, ali pa: bolna je».

«Iztrgaj kateremu oko, ako mora to biti, a ne reči nikoli: Ta mož škili».

«Zaničuj one, ki se na javnem grdo vedejo in pojdi daleč krog njih moj sin. Ali reči: Jaz grem tukaj, da izvem, kako se ženi godi, ki je danes porodila». In ako ni v tvojem okraju nobena

porodila, reči, da si šel v to ulico, da se prepričaš, ako je morda atera porodila».

«In ako srečaš na ulici človeka, ki pade pijan na tla, potem reči: ta mož počiva».

«Iz ako vidiš blato na ulici, potem reči, danes je bilo veliko rib na trgu, ali: deževalo bode, kadar poneha sapa ali pa: sapa bode ponehala, kadar prične dežovati, ali kaj sličnega. Ali pa ne zini ničesar; moj sin, na noben način pa ne govori o umazanosti, katero si opazil».

«Kajti, moj sin, tako je človek vstvarjen: veliko umazanega prenaša lahko, a tvoje besede o umazanosti ne».

«In zato, moj sin, ako imenuješ razne stvari z neprimirnimi imeni, ali jih sploh ne imenuješ... radi teh stvari bodeš veliko grozdja prodal, in ako je prav od preteklega leta, in posrečilo se ti bode v tvojem življenju vse, kakor sem ti to povedal ob priliki teh filozofičnih občutkov».

(Iz nemškega prevoda
R. Speyerja v Soc. Monatsh.)

Cena 15 novč.

Izdal in zalažil izvrševalni odbor jugoslovanske socialno demokratske stranke v Trstu (odgovoren JOSIP KOPAČ).
Tipo Litografija Emilio Sambo Trieste.

Delavci in delavke!

Edini slovenski
delavski list je

Delavec**RDECI PRAPOR**

glasilo jugoslovanske soc. dem.
stranke.

Izhaja tedenske v Trstu

Naročnina za celo l. 5 K 44
» pol leta 2 » 72
» četrt » 1 » 36

Naslov:

Ulica Boschetto 3

**Čitajte in razšir-
jajte Vaš list!**

Delavci in prijatelji!

Edina slovenska socialna
revija so

**„NAŠI
ZAPISKI“**

socialna revija.

Izhajajajo mesečno v Ljubljani

Naročnina za celo leto 2 K 80 vin.
» pol leta 1 » 40 »

Posamezne številke po 24 vin.
Naslov: «Naši Zapiski» Lju-
bljana.

Raširjajte Vašo revijo

Dalmatinski socialisti!

V Trstu izhaja vsakega 1.
in 15. v mesecu

„SOCIALISTA“

Organ stranke medjunarodnih
radnika v Dalmaciji

List izhaja v hrvaškem in
italjanskem jeziku.

Naročnina: Za leto 2 K 40
» 1/2 » 1 » 10

Na delo za Vaše liste!